

Természet, védelem

Szegeden – és általában a megyében –, kimondottan népszerű a természetvédelem. A nemrég volt madármegfigyelő világnapon, melyet – kapcsolódva a fejlett régiókban régóta honos hagyományhoz – ország-szerte megszervezték, Csongrád megyéből vettek részt legtöbben. Hogy mennyien? A madármegfigyelők csaknem egyharmada e megye lakója – mondta dr. Kasza Ferenc, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Csongrád megyei csoportjának Beretz Péter munkacsoportja alelnöke. Hozzátette: a madárvédelem nem mai keletű erőfeszítés: '62-ben alakult meg a megyében, szegedi központtal, az első madár- és természetvédelmi szervezet, Beretz Péter – a „Fehér-tó atyja” –, elnöklétével. A természetvédelem itteni népszerűségének tüka részben tehát a hagyományokból adódik.

Mely hagyományok nagyon jó alapként szolgálhatnak az ésszerűségi okokból adódó természetvédelem fejlődéséhez. A gond csupán a következő: ésszerűségről ez országban beszélni időnként okafogyott, de ha mégsem, oly esetekben lehetséges, mikor az egyén saját érdekeit tartja észben; másrészt pedig hiába sorolunk föl adatokat: egy cinkepár egy nyár alatt ennyi meg ennyi káros rovar pusztít el, tehát ennyi meg ennyi gyümölcsöt ment meg a károsítóktól – nos, hiába soroljuk föl mindezt, ésszerűségi alapokon, amikor a válasz, ugyancsak ésszerűségi alapokon, a következő: megveszi-e a gyümölcsöt tőlünk bárki is? Lesz-e belőle pénz?

Természetet védeni tehát, egyelőre legalábbis, nem ésszerűségi, hanem érzelmi alapokon lehet. Először meg kell szeretetni az emberrel, ha egy mód van rá, gyerekkorban, a természetet, annak összetevőit – aztán elkezdi rántani tudatosan érdeklődni, megismeri őket, s már saját maga is védi. Tudja: mit, miért, hogyan véd – hiszen ismeri.

Ilyen egyszerű lenne? Akkor viszont miért néz ki úgy a természet, ahogyan kinéz?

Farkas Csaba

Cserebökény, Pitvaros

Nem tűzok: tűzok

Két, egymással ellentétes részén helyezkedik el a megyének a cserebökényi, és a pitvarosi tájvédelmi körzet: északon van az előbbi, utóbbi meg délen. Bár talaja, növénytakarója némileg más-más: eredeti pusztai jelleget őriz mind a kettő. Jóval több, mint százfélé madár vonul át itt, és nagyon sok költ. S mindkét helyen jelen van a legnagyobb hazai madár, az olykor „magyar strucc”-ként is titulált tűzok.

Neves ornitológusok kezdeményezésére nyilvánították védetté a két területet: a Cserebökényi Puszták Tájvédelmi Körzet létrejötté dr. Bod Péter – egyébként a szentesi kórház nyugalmazott igazgatója – érdeme, a Pitvarosi Puszták Tájvédelmi Körzet pedig nem alakulhatott volna meg dr. Molnár Gyula (öt pedig országos híru dixerland-zenekaráról ismerik) nélkül. Mindkét területet a Körös-Maros Vidéki Természetvédelmi Igazgatóság kezeli.

Mi az, amit érdemes tudni róluk? Sokkal többet annál, ami idefért. A cserebökényi puszták ösztérülete 4556 hektár. A Szentés-Szarvas közti műút, és a Pankotai dűlőt közti helyezkedik el; nagy része gyeppel, réttel, legelővel, csak kis hányadát foglalja el a szántó. – Kicsinyben olyan, akár a Hortobágy – jellemzi dr. Bod Péter. Védetté nyilvánításának „oka” a tűzok. Volt tél, amikor 36 példányt is látott belőlük dr. Bod Péter, mára azonban állománya mindössze hétre csökkent. Még fokozottabban védendő hát e terület nyugalma! Veszélyek is fenyegetik e körzetet. Az, hogy repülőteret létesítenek itt, már a múlt zenéje, előfordult viszont: fölégett a pusztát, gondatlanul eldobott cigarettacsikk okán, s elszántották. A szántás megbotlyogatta az évezredes ő-

gyepet, s elgazosodott a terület.

De gyereünk immár Pitvarosra! Azaz – amint dr. Molnár Gyula mondja –, nem is egészen oda, hisz a tájvédelmi körzet Csanádaltérhez kissé közelebb esik. Két részből áll, a Montágy-gyöppből, s a Blaskovics-pusztából. A körzet összesen 3000 hektárnyi. Alacsony fekvésű, alulvízzáró réteggel határolt terület, s ha csak a csatorna el nem vezet a vizet, kialakulnak a tocsogók. A pitvarosi puszták, a cserebökényihez hasonlóan, részei egy folyosónak, ahol északról Afrikáig viszonylag nyugodtan átvonulhat a sokféle madár. A sztárja azonban mégiscsak a tűzok. Mint dr. Molnár Gyula elmondta, jelenleg 19 tűzokról tudnak a pusztán, s fészkelésük egyáltalán nem zavartalan. Szórolap is hirdeti: ha valaki tűzokfészkekre lel, jelentse be (ezért pénz kaphat), s a fészket csupán körülkaszálja a gép. Szerencsés esetben nem riad el végleg az anyamadar, s fölneveli a fiókákat. Másutt már alkalmazták azt is: az eredetihez megteveszésig hasonló fajot csempészenek a tűzokfészkekbe, az igazít pedig keltetőgépbe rakják. Közvetlenül kelés előtt azonban visszavisszik, s az ismételt becsapott madár kikeltheti fiait. A módszer azért jó, mert a tojásokat a keltetőgépben nem fenyegeti veszély, ellentétben a szabad természettel, a fiókák viszont nem az embert tekintik a szülőanyjuknak – ami további életbenmaradásuk szempontjából rendkívül fontos. A mesterségesen keltetett, s később „visszavadt” tűzokok megmaradási aránya ugyanis rendkívül alacsony.

Most azonban ősz van, a kis tűzokok – amennyi, annyi –, felnőttek már. Nemsokára megérkezik a pitvarosi pusztákra a délre vándorló darumadar.

F. Cs.

Arab érdekeltségű cégek a baksi pusztákon A pusztaszeri tájat ki védi meg?

A megye szívében helyezkedik el a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet, mely a lehető legváltozatosabb tájegységekből áll, a legeltérőbb igényű élőlényeknek – köztük madaraknak – biztosítva élőhelyet. Nemcsak a természetjáró szemszögéből értékes e terület. Minden magyar ember számára jelentős, hiszen beletartozik az ópusztaszeri emlékpark is.

Maga a körzet 22 ezer 325 hektáros – tudtuk meg Tajti Lászlótól, a pusztaszeri tájvédelmi körzet vezetőjétől, aki azt is elmondta: a terület kezelését a Kiskunsági Nemzeti Park igazgatósága látja el. Keleti határa a Tisza, az algyői hídnál, északon Csongrád köz-igazgatási határáig, a Csanytelek-Tömörkényi halastavakig húzódik, ettől délnyugatra a Büdös-szék elnevezésű szikes tó határolja, a hozzá csatlakozó baksi pusztával, még délre pedig Sándorfalvái terület el. Hozzá tartozik a Fehér-tó is, s az Algyői csatorna mentén zárul be a szabálytalan sokszög: a Tiszához, keletre, az vezet vissza. A terület érdekessége, hogy egész községek – belterületükkel együtt – hozzá tartoznak, így Baks és Dóc, sőt magában foglalja az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkot is.

Többféle élőhelyet tartalmaz a körzet. Legfontosabb alkotóelemei két nagy halastórendszer, a Fehér-tavi, és a csanyteleki-tömörkényi (ezt Csaj-tónak is nevezik). Szintén fontos része a természetes szikes tó, mely a hajdani Fehér-tó állapotára emlékeztet. Szikes puszták szintén tartoznak e körzetbe, 2000 hektárnyi kiterjedésben. Ugyancsak része a területnek a Tiszát határoló hullámtéri erdő, melyet részben nemesnyáras, részben őshonos fehérfűz-fűzes alkot. Ezenkívül homoki erdők is vannak a tájvédelmi körzetben belül, Dóc-Sándorfalva térségében.

– A tájvédelmi körzetre

A pusztaszeri tájvédelmi körzet vezetője, Tajti László madármegfigyelést végez a szegedi Fehér-tavon. (Fotó: Somogyi Károlyné)

kettősség jellemző: egymással váltakoznak az eredeti állapotokat őrző, és a megművelt részek. Az utóbbiak léte is nagyon fontos: részben összekötik egymással a különféle természetes területeket, s háborítatlan mozgást biztosítanak például a madaraknak, egyébként pedig a megművelt területek szerves részei a Dél-Alföldnek – mondta Tajti László. Ezenkívül táplálkozóterületet is biztosítanak – például a letört kukoricások révén –, a madaraknak.

A különféle élőhelyekre különféle élővilág jellemző – folytatta a körzet vezetője. Az eredeti szikes tó képehez a parti madarak tartoznak, így a gulipán, a széki lile, golyatölcs; az átalakított, halastóként üzemelő tavak jellemző madarai a réce- és gémfélék. Utóbbiaknak ezek a táplálkozóterületei, míg fészkelésük a tiszai árter két nagy gémtelenpén figyelhető meg.

Ősz van, a madárvonulás ideje – beszéljünk hát a vonuló madarakról! Magyarország három fontos daru-pihenőhelye közül egyik ez a körzet; mintegy tízezer daru pihen meg itt ősszel és tavasszal, majd vonul tovább. Vadlibacsapatok szintén jönnek októ-

bertől, 2-3 ezres példányszámban. Legritkább közülük a vörösnagyú lúd, melynek csupán egy-két példánya vándorol erre évente, vonuláskor. Ugyancsak ilyen tájt, a Csaj-tónál, megfigyelhetők például csigaforgatók, körforgatók is. A kormoránok, tőkés récék szintén, ezek már gondokat okoznak: előbbieket halpusztításokkal, utóbbiakat pedig, mert fogyasztják a halaknak szánt takarmányt.

Ennél azonban jelentősebbek azok a károk, amelyek a gazdálkodás okoz a természetvédelemnek. A Fehér-tó esetében például sokáig probléma volt, hogy tavasszal a leeresztett víz töfenékre fészkeltek az ilyen jellegű költőhelyet kedvelő gulipánok – majd, amikor a halgazdaság ezeket vízzel feltöltötte, a fészkek elpusztultak. Mintegy csapadéknél működtek e területek, elvonta a madarakat onnan is, ahol veszélytelenül nevelhették volna föl az új generációt. Mára azonban sikerült megállapodnia a gazdaságnak és a természetvédelemnek: egykét tavat nem töltenek föl vízzel költési időben, s így biztosított e ritka madarak fészkelése. Mindez összhangban van a ramsari

egyezményben foglaltakkal, melyhez '79-ben csatlakozott Magyarország, s amely kimondja, hogy mely vizes élőhelyeket kell fokozott védelemben részesíteni. Az egyezmény a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzetről is szól.

– Mindemellett gond a privatizáció. Régebben csak néhány gazdálkodó szervezettel kellett a kapcsolatot tartani, most viszont sok kistulajdonossal, akiktől a természetvédelmi szemlélet gyakran távol áll – tette hozzá az elhangzottakhoz Tajti László. Elmondta: ahol mindenképpen indokoltnak tartják a mezőgazdasági termelés korlátozását, azokat a területeket igyekeznek visszavásárolni a tulajdonostól, s állami tulajdonba juttatni.

Főleg olyan részokról van szó, melyek bizonytalan tulajdonúak; a természetvédelem egyébként is közös meggyezésre törekszik. Hogy azonban mikor kap ismét tényleges védettséget minden, erre érdemes terület a tájvédelmi körzetben, nem tudni. Az idén elkezdődött e folyamat, de például már arab érdekeltségű cégek is földtulajdonossá váltak a baksi pusztákon.

Farkas Csaba

Üdülve

A megye természetvédelmi területei közül ketőt látogatnak nagyon sokan: egyik Fehér-tó, a másik Mártély. Közös sajátosságuk, hogy egyikük sem tisztán természetvédelmi célokat szolgál – a Fehér-tó részben halat termel, Mártély pedig, szintén részben, üdülőterület. Természetvédelmi kezelőjük a Kiskunsági Nemzeti Park igazgatósága. Jó példát szolgáltatnak arra nézvést, a természetvédelem nem összeférhetetlen egyéb tevékenységekkel.

Fehér-tó

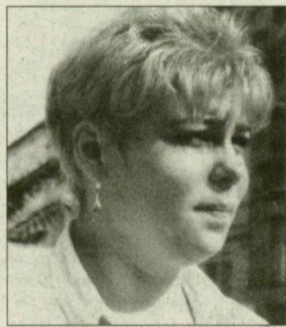
A tó voltaképp része a pusztaszeri tájvédelmi körzetnek – tájékoztatott Tajti László körzetvezető –, de annál jóval régebbi ideje, '39 óta védett. Területe, mintegy 1600 hektár. A madarak – s általában a természet – életének megfigyelésére azért is nagyon alkalmas, mert kiépített megfigyelő torony várja a látogatókat, mely külön e célra létesült, a tó pedig egyébként is közel van Szegedhez. Az E-5-ös útról közelíthető meg; külön engedélyre nincs szükség a toronyból való madármegfigyeléshez – legfőképpen egy távcsőre. Tavasszal főleg a Korom-sziget nyüzsgő sárlétele kísérhető figyelemmel innen, illyentájt, ősszel pedig a vonuló darvak, vadludak mozgása. A toronyban akár egy autóbussznyi ember is elfér – de 20-25-nél többen nem célszerű egyszerre megjelenni, az már túl feltűnő a madarak számára. Csoportoknak, kérésre, külön túrát is lehet szervezni a tavak között, s lehetőség nyílik a kutatóházban lévő madárkiállítás megtekintésére is. Előzetesen bejelentkezni a Kiskunsági Nemzeti Park szegedi irodáján lehet (498-058). A városlakó olyan madárritkaságokat láthat közvetlen közelről, melyeket természetfilmeken – sem.

Mártély

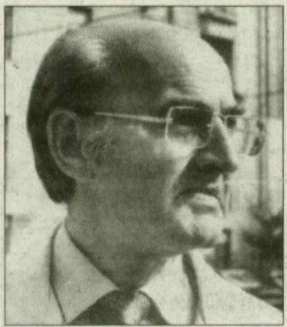
A Mártélyi Tájvédelmi Körzet területe 2232 hektár, a mártélyi és a körtvélyesi holtágat, s hullámtérüket foglalja magában. Jókora áradás esetében a területnek akár 90 százalékát is víz boríthatja. Mint Somodi Istvánól, a tájvédelmi körzet vezetőjétől megtudtuk, a körzettel határos élő Tisza vadrécek gyülekezőhelye – télen akár 30 ezres vegyes récecsapatok is összegyülehetnek itt, tagjai közt túltengenek a tőkésrécek, de akad csörgő-, nyílfarkú, barát-, és kerceréce is. Szintén télen itt vannak az északra érkezett rétisások. Összel a fekete gólya vonul át, akár száz példány is. Tekintve, a körzet nagy hányada ártéri erdő, fészkeléshez alkalmas odvakkal, sok az itt költő énekesmadár. A ritkaságok közül megemlíthető a déli geze, a haris, a fekete farkály – melyek fokozottan védettek. Mintegy tucatnyi vidra is él erre felé – az élő Tiszát is beleszámtázza –, a ritka halak közül megemlíthető a holtágakban előforduló réti csík és lápi póc, a Tiszából pedig a selymes durbincs. Annak, hogy a körzet egy hányada üdülőterület, nincs rossz hatása a táj általános állapotára nézvést, mert csak kis hányadát érinti az intenzív civilizáció.

F. Cs.

Fontosnak tartja-e a természetvédelmet?

Borsi Hajnalka (fodrász): – Persze, hogy fontosnak tartom, mivel én magam is tapasztalom, mit eredményez hiánya. Vagy, ami ugyanilyen rossz, csak névleges megléte. Magam zombóiban vagyok, s látom: a zombóiban kis-erdő, hiába tették ki a természetvédelmi területet jelző táblát, tele van szeméttel. Pedig szép lenne, ha hagynák szépen maradni, én magam özet, rókát is láttam már ott, a sokféle madárról nem is beszélve.

Baróczy István (színházi karbantartó): – Kedvelem a természetet, annál inkább sajátom, alig-alig akad időm a szabadban lenni. Voltam a Gemenci-erdőben, számomra az testesíti meg az ideális természetet. Ismerek több védett állatot is, az énekesmadarak túlnyomó többsége az, továbbá a teknősök, gyfok. Hogy Szeged milyen, természeti állapotát szempontjából? Több özet, rókát is láttam már ott, a sokféle madárról nem is beszélve.

Kovács Lajosné (a volt megyei tanácsból ment nyugdíjba): – Szerintem a legfontosabb, akárhol is él az ember, vigyázzon környezetére. Ha városban van, ne szemeljen, ha szabadban van, akkor sem. Nagyobb gondot kellene fordítani arra, hogy az új generáció a szó szoros értelmében természetesen találja ezt, eszébe se jusson senkinek a szemetet a kuka mellé dobni. A természet védelme nélkül az ember maga ellen dolgozik.

Nagy Erika (üzletvezető): – Nagyon szeretem a természetet, ha munkám engedi, ki is biciklizem a szabadba. Esetemben ez az új téli kikötő környéke. Futni is kijárok oda gyakran, s ez nálam korántsem csak sportolást jelent, hanem figyelem az évszakoként változó természetet. Most, ősszel, a levelek sárgulását-pirosodását. Szép a környék, s hogy szép is maradjon, rajtunk múlik. Azon, hogy mennyire védjük a természetet.

(Fotó: Somogyi Károlyné)